

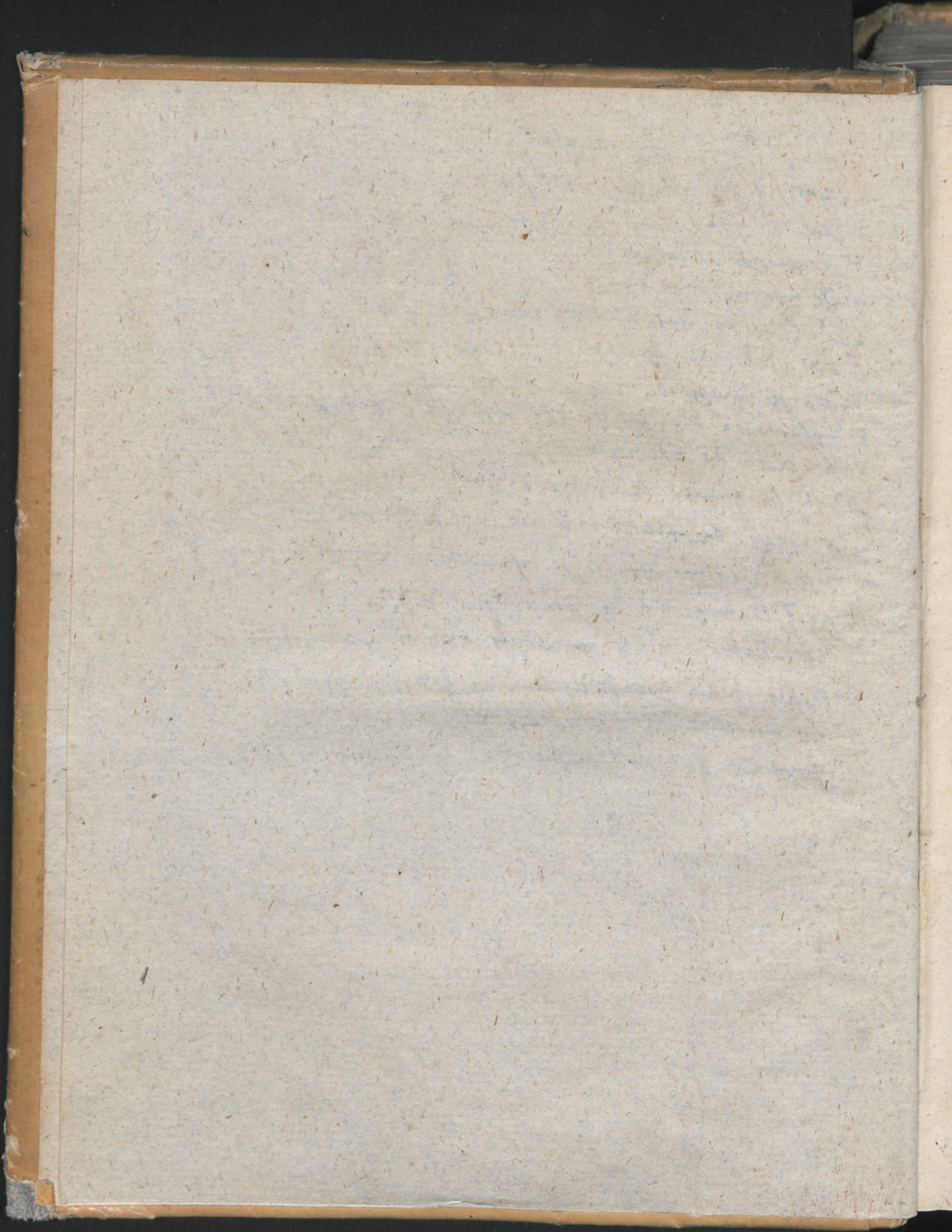
M-s. 201
2

294.

Contenta

1. Super Paschatis tempore. ex Eusebio. graec. et lat.
2. Vera religionis per sp. moderanda indices.
3. Angelorum humanitas
4. De resurrectione Christi
5. De Diis et sanctis inter Coelites scriptis
6. Cont. Rahmacher de naturali theologia M. J. Ciceronis
7. Joh. G. Knapp de raptu et cruce Pauli
8. Differentia fidei veterotest. recentis et selectis
9. L. Specht de fide miraculosa
10. Just. Chryssander de doctoratu Christi tricennarii
11. d. Vogel Exercitatio in dialecticum poethicum V. J.
12. Justin Martyris aetatis resurrexerit carnis
13. J. F. Baumgarten de genealogia X. N.
14. Georg. Minus in loc. Gen. deut. xxiii. 17 graec. versione
15. Basilii Magni oratio de humana X. N. generatione
16. De determinando die natali X. N.
17. Gruener de nexu verae pietatis cum puritate doctrinae

J. A. G. Moxf
1795.

2

VERA RELIGIONIS
PER SPIRITVM S. MODERANDAE
INDOLES

IN
SACRIS PVBLICIS
PENTECOSTES CHRISTIANORVM
A. C. N. MDCC. LXVII.
CIVIBVS ACADEMICIS
COMMENDATA.

HELMSTADII
EX TYPOGRAPHEO VIDVAE SCHNORRIAE.

ACADEMIAE IVLIAE CAROLINAE
PRORECTOR ET SENATVS

S. P. D.

CIVIBVS ACADEMICIS.

In ea, Cives Optimi, quam superiore anno ad Vos instituius narratione de homine *πνευματικῶ*, vt haberetis, in quo vestra religio Spiritui S. debita, hoc ipso tempore se cogitando agendoque exerceret; consultum videbatur ex eo loco prodire, in quo ipsum Seruatorem *προσκυτησιν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* commendantem audire licebat. Neque tamen permittebat instituti ratio Vos in eodem diutius detinere, qui potius nobis ad proxime adiacentem traducendi eratis, in quo Paulus hominem christianum, ad illam adorationem in Spiritu et veritate formatum iam, monstrare paratus erat. Sed fatendum est nos iam tum difficulter eum reliquisse: est enim et rarissimus ad disputandum et dignus inprimis, cui in Sacris publicis Spiritus Dei rite faciendis immoremur. Redeunte itaque anniuersaria horum sollennitate, redibimus etiam nos, Vobis quidem comitantibus, ad illum, atque ea multa apud Vos proferemus, quae commentando experti sumus super eodem verissime dici posse.

Iam

Iam etsi non dubitari potest, quin omnes Seruatoris effatum recenti memoria teneant, in quo praecipua mentio cultus diuini, quem laudabimus, facta legitur, debetque etiam ab omnibus animo potius quam chartae inscribi; decet tamen ab eodem recitando nostrae orationis initium facere. Seruauit vero *Ioannes* capite IV. in contextu narrationis hoc: λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κυριε, θεωσῶ ἐτι προφητις εἰ συ. Οἱ πατερες ἱμων ἐν τούτῳ τῷ ὄρει προσεκυνησαν, και ὑμεις λεγετε οτι ἐν Ιεροσολυμοις ἐσιν ὁ τοπος ὅπου δεῖ προσκυνειν. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησους, Γυναί, πισευσον μοι, ὅτι ἐρχεται ἄρα, ὅτε ἔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, ἔτε ἐν Ιεροσολυμοις προσκυνησατε τῷ πατρι. ὑμεις προσκυνετε ὁ ἐκ οἰδατε ἡμεις προσκυνημεν ὁ οἰδαμεν. οτι ἡ σωτηρια ἐκ των Ιουδαιων ἐσιν. ἀλλ' ἐρχεται ἄρα, και νυν ἐσιν, ὅτε οἱ ἀληθινοι προσκυνηται προσκυνησῶσι τῷ πατρι ἐν πνευματι και ἀληθειᾳ. και γαρ ὁ πατηρ τοιούτος ζητεῖ τὰς προσκυνησάσας αὐτον. Πνευμα ὁ θεος και τὰς προσκυνησάσας αὐτον, ἐν πνευματι και ἀληθειᾳ δεῖ προσκυνειν.

Hic, vt paucis comprehendamus, quae ad verborum interpretationem pertinent, omnes meliores interpretes vident, vim totius sententiae a recta intelligentia verborum ἐν πνευματι και ἀληθειᾳ pendere, cumque non minus obuium sit contineri iisdem contrapositionem ad illud οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ιεροσολυμοις iidem hactenus consentiunt, vt dicant, eiusmodi adorationis formam indicari, quae sit nulli loco terrarum et multo minus vni aedificio adstricta. Sed dissentiunt valde, si quod hoc modo ex vicinitate verborum vniuersè sumitur, demonstrandum est, quomodo ipsis verbis insit et quicum potissimum ex utroque cogitari debeat; quibusdam, vt *Er. Schmidio* ad prius πνευμα, aliis, vt *Beza* plane contra ad posterius ἀληθεια, et rursus aliis ad vtrumque per Hendiadyon interpretandum, allatam notionem adstringentibus. Neque nos ipsi olim dubitauimus in lo-

co, in quo sensum utcumque indicasse satis esse poterat, vertere, *cordate animoque sincero*, etsi volebamus propterea in iis numerari, quos doctrinae prioris generis interpretum poeniteret. Ut itaque nunc ἀληθεία disputationis postulante his accedere parati simus, persecuta prius recensione modi interpretandi apud alios. Nam inter quos hactenus conuenit, ut προσκινειν ἐν πνευματι h. e. ex ebraici sermonis siue inopia siue frugalitate, πειρατικός, sit colere Deum ubique terrarum animi mentisque intentione omni, noua pugna oritur in alterius ἐν ἀληθεία interpretatione: Et bene se res habet, si tamen oritur. Nam multi, *Schmidio* non excepto, plane intactum relinquant, uti *Heinsius* (in *Aristarcho* ad h. l.) iam monuit. Ipse vero, ut ab hoc ordiamur, existimat ex ebraica consuetudine verbi מִזְבֵּחַ cultum indicari, qui etiam cum vitae puritate coniunctus sit hancque interpretationem amplius ruetur per sententiam commatis 20, in quo mulieri Samaritanae flagitiosae cum alieno marito consuetudinis culpa haud obscure tribuatur. Sed iam diu antea *Theophylactus* coniecturam fecerat το, ἐν ἀληθεία, opponi cultui erroneo, uti prius ἐν πνευματι *ceremoniali*, *Lichtfooto* eandem, tanquam, ut sit, sibi propriam (etsi praeter *Theophylactum*, inter recentiores *Victo. Strigelius* in *Hypomnematis* strictim eam proposuerat), ex hac ratione firmantem, quod Seruator mox ante errorem in fide mulieri exprobasset ὑμεῖς προσκινεῖτε ὁ ἐν εἰδᾶτε, unde probabile sit, eum huius quoque oppositum oratione sua comprehendere voluisse. Neque hic finis coniecturarum augetque earum varietatem *Grotius*, qui assertionem de auferendo *locorum* discrimine in illo ἐν πνευματι factam, nunc per additum ἐν ἀληθεία ad omnem quoque rituum abrogationem extendi putat, quoniam nihil solidi in figuris nisi, contra omnia in precibus, gratiarum actione et sic porro, quasi succum et sanguinem habeant. Atque poterat is etiam, si adeo ipse maluisset,

aut

VI

aut alios optasset a superiorum potius auctoritate pendere, quam suo iudicio vti, *Cbrystostomi* doctrinam proferre, qui ad h. l. scribit *ὁ γὰρ τῶν ποικῶν ἀμειψίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τρόπων τῆς λατρείας*, atque hoc postremum deinceps vberius de *τυποῖς* explicat.

Nobis nunc non negamus omnia in hac *Grotii* interpretatione probari, praeter nimiam subtilitatem in diuidendo sensu sine *loci* et *rituum* discrimine inter vtrumque verbum. Ita enim haec secum cohaerent, vnumque in altero simul cogitatur, vti certum est locum cultui diuino destinatum et ipsum ad ritualia pertinere; eum qui in quouis loco Deum colore iubetur, hoc ipso neque aliis operosis ritibus amplius alligari, adeoque D. N. de loco tantum interrogatum per se existimandum esse de ablatione rituum simul respondere voluisse. Itaque facile crediderim per vtramque loquendi formam cultum diuiniorum, a quo absit et loci statuti necessitas et rituum molestia ex diuersa tantum ratione describi, eundemque mox *πνευματικόν* dici, quoniam primariae animi partes in eodem sunt, mox *ἀληθινόν*, quoniam vere Deo placet, firmum solatium affert, atque stabilem felicitatem praestat, quae omnia neque a loci neque vllius externi operis fallacia impetrantur. Sed vtcunque sit nosque fortassis ipsi quibusdam curiosiores in hoc videamur, manet tamen in se verissima semper interpretatio verbi *ἀληθεῖα*, vti *Grotius* eam ex vsu N. T. satis cognito, *Philonis* praeterea et *Clementis* Alexan. scribendi genere demonstrauit. Et si quid video in vtraque antecedente interpretatione affingitur Seruatori propositum magis, quam edocetur; vt non addam *Theophylacti*, et qui eum sequuntur, rationibus hoc quoque deesse, quod verba *ὁ ἐκ οὐδαμὲν* de cultu *ignoti Dei* aut plane *plurium* interpretentur, quibus potius inesse videtur descriptio *cultus ceremonialis*, cuius vera virtus ignoretur. Concludamus nunc hanc

hanc nostrae disputationis partem paraphrasi latina huius formae: crede mihi tempus futurum esse, quo neque in eo, quem hic vides, monte Garizim neque Hierosolymis cultus diuinus peragetur; Nam etsi libere et sine partium studio tibi profiteri cogor modum cultus nostri vestrum superare, cum vos ceremonias obseruetis, quarum vim plane ignoratis, nos vero sublimiorem intelligentiam earundem vsui adiungamus, quorum popularis erit, ad quem expectandum tanquam totidem signa ducunt; tamen nihilominus, quemadmodum dixi, tempus futurum est, quin immo iam adest, quo perfecti cultores, solida animi, quaeque huius consequens est, totius vitae pietate, sine externo loci rituumque discrimine, Patrem adorabunt. Est enim profecto Deus Spiritus perfectissimus, in omni loco numine suo praesens materieiue fragilis atque caducae omnis expers, ut ad eo qui cum decenter colere velit, animi vitaeque puritate efficere teneatur.

Haec itaque de verbis eorumque accurata interpretatione dixisse sufficiat. Et cogit tenuiores in hac parte disputationis esse magna rerum dicendarum copia atque varietas nobis proposita atque paruo orationis fasciculo tam artificiose complicata, ut fabricationem vere diuinam quisque facile agnoscat, et ita perfecte, ut nihil desit, quod ad veram indolem religionis Christianae cognoscendam requiratur. Quod quoties nunc nouo documento probabimus, toties, Ciues Amantissimi, ut speramus atque optamus, sensus sapientissime dispositae religionis per D. N. I. C. patefactae, cum ante in arcanis Dei decretis numeraretur (1. Cor. II, 7-9. Eph. I, 9-10. III, 3-5. 9. 10. Col. I, 25. 26. 27. II, 2. 3.*) hic, itaque, sensus

* Quoniam fortassis deinceps superiorum sententiarum vsus erit, accuratam earum versionem hic infra adscribemus —
 praec-

VIII

fus Vobis augebitur, coniunctus ille cum venerabunda gratulatione pro tali atque tam iucundo otio in diuino cultu nobis parato cumque verissimo voto, vt Is Spiritus Dei, sine quo tamen, vt fumus homines, semper durus labor foret, gustum eius animo instillare velit.

Dici-

praedicamus sacram et absconditam haecenus sapientiam (religionem), quam decreuerat Deus ante secula nostrae salutis causa; vt quam nemo principum huius seculi agnouit (ea enim perspecta Dominum gloriosissimum profecto non crucifixissent) imo, in qua tot tantaque bona recondita sunt, quae, vt scriptum est, nemo vnquam vidit, nemo fando audiuit, nemo cogitatione fingere potuisset Deusque solis amicis suis parauit — Cognitum nobis faciens, arcanum suum atque liberissimum decretum apud se ipsum statutum et tempore sibi proposito veniente praedicandum, decretum, puta, de coniungendis omnibus gentibus in vna Christiana religione, Iudaeis non minus quam gentibus (cf. c. II, II - 18.) — mihi ex reuelatione cognitionem datam esse doctrinae sacrae (vt paulo ante paucis scripti (l. antec.) - - quae olim non manifestata fuit hominibus, vti nunc reuelata est delectis eius legatis et doctoribus per Spiritum: — vtque omnes doceam, quomodo ad omnes pertineat doctrina sacra ab aeterno apud Deum effectorem omnium per I. C., recondita, vt nunc patefaceretur cet. — cuius (ecclesiae) constitutus sum minister, qui ex diuina legatione ad vos mihi commissa, largiter doceret verbum Dei; doctrinam, inquam, sacram, reconditam ab ultimis abhinc temporibus et actatibus, nunc vero patefactam delectis eius (Apostolis), quos noluit Deus ignorare, quam abundanter inter gentes praedicanda sit excellentissima haec doctrina sacra, Christus, inquam, inter vos praedicandus, summa illa spes: — vt confirmentur animi eorum intime coniunctorum per amorem et ad impetrandas omnes diuitias certae intelligentiae eius, qua cognoscitur doctrina religionis a Deo Patre institutae et a Christo praedicatae, in qua profecto continentur omnes verae sapientiae atque cognitionis thesauri.

Dicimus itaque inesse huic effato adumbrationem vniuersae indolis religionis Christianae, in qua maxime hoc quaerebatur, vt esset *primum* Deo eiusque perfectionibus digna, *deinde* ipsum hominem decens, eidem *porro* vere salubris, *rursus* omnibus omnium aetatum atque terrarum aequae ad perficiendum aecomodata, et *tandem* quoscumque inter se ad mutuam amorem perque hunc ad vitae societatem copulans: Nam haec, puto, audacter sumere nobis licet, etsi etiam mox demonstrabimus. Iam enim pergendum est dicendumque amplius, quod, cum tantum abesset, vt vllum horum per rituum externam obseruationem impetraretur, vt potius iidem maximo in singulis impedimento essent, I. C. constitutum fuisse religionis animi vitaeque sanctitate constantis et omnia illa quasi emolumenta secum afferentis praeconem; Eum adeo venisse atque *primum* docendo eam tradidisse, *deinde*, vt omnia sacrificia expiatoria typica Iudaeorum non minus quam eclectica ethnicorum cum effectu aboleret, neque quis conscientia malefactorum vexatus recurrerit ad ea, siue excusationem, siue necessitatem, sibi relictam crederet, omnium peccata vnico sui corporis sacrificio perpetuae ad omnes virtutis expiasset; et cum *tandem* nulla facile religio sine omnibus cerimoniae consistere possit duas quoque instituisse arcanas cerimoniae, ea tamen cum cautione, vt in quo ab vna parte imbecillitati humanae aliquid concedendum erat, id ipsum tamen ab altera insitam ad corroborandam vitam Christianorum virtutem haberet. Haec illa vere multiplex sapientia ab Apostolo (Eph. III, 10) commendata! Haec illa nouiter instituta religio, cuius ad homines interpret I. C. constitutus fuit (Ebr. IX, 16. XIII, 24)! Haec illa doctrina arcana gentium *μυστηρίοις* opposita temporibusque praestitutis seruata (cf. locos ante citr.)! Atque haec tandem adoratio *ἰν πνεύματι* atque *ἀληθείᾳ* a D. N. praescripta.

B

Sed

Sed videamus, quatenus singula haec, quae ita posuimus, formula illustrata contineantur, atque ex ipsius Seruatoris et Apostolorum interpretatione cum eadem simul cogitari debeant.

Illud quidem facile vincemus, proposuisse sibi Deum in religione Christiana constituenda ea omnia obtinere, quae antè in concessis sumus. Nam, quod primum erat et per se intelligitur, a Deo nihil proficisci posse, quod non vndequaue perfectionibus eius dignum sit, et ex aperta Seruatoris assertionem constat multo plus in praecipiendo cultu suo supremum Numen suae maiestati prospicere voluisse. Aut quid magis apertum, quam si audias rationem mutandi cultus afferre hanc, *Πνευμα δ Θεος*, atque praeterea addere *τοιαύτας ζήτες* etc. Vt adeo neque necesse sit huius rei causa plures addere Scripturarum N. T. locos, etsi in promptu sint, vt Ioh. XV, 8. Est vero non minus dubitandum, quia eam porro religionem instituere voluerit sapientissimum Numen, quae hominem quoque ratione vrentem deceret, poterat vero nulla alia ipsum decere praeter eam, in qua peragenda animi ipsius partes praecipuae essent, atque etiam liberale *filiorum* ingenium se exfereret. Et quominus in hoc vlia dubitatio relinqueretur, effecit Apostoli Paulli seria exhortatio (Rom. XII, 1.), ad *λογικην λατρείαν*, et quidem *ἐναρξασθαι τῷ Θεῷ*, quod vtrumque, ni fallor, hanc partem propositi diuini admodum laculenter euincit. Rursus, vt vere salubris nobis existeret atque ad veram felicitatem hominem eius cupidum perduceret, nisi ipse euentus doceret, res per se loqueretur. Nam Deus profecto non indigebat ad beate viuendum vllius hominis cultu, vt adeo nostris vtilitatibus paterna benignitate consulere voluisse existimandus sit, quamprimum apparet eum rationem cultus sui hominibus praescripsisse. Vnde non modo toties diuini scriptores diuitias religio-

nis Christianae ad animum quouis modo pascendum extollant, verum etiam benignitatem atque humanitatem Dei (Tit. III, 4) cum eadem simul manifestatam esse devote praedicant. Quando nunc denuo diximus locis etiam, personis, aetatibus omnibus accommodatam esse debuisse ex consilio diuino religionem Christianam, nihil profecto affirmamus, praeter id, quod Seruator apertis verbis docuit, *futurum est*, vt neque in hoc vnice, neque in illo alio fixo loco, *vbique adeo*, Patrem adorent et quidem cultores *ἀλλοθῶν, nullo populo excluso*, siquidem is nullum exclusisse fatendus sit, qui nullius peculiarem mentionem fecerit. Quintum tandem (breues enim esse cogimur) momentum huius diuini propositi a nobis supra descriptum, quoties non inculcant Seruator atque Apostolus eius in omnibus iis locis, in quibus murum amorem tanquam praeclarissimum Christiani officium commendant (Ioh. XIII, 34. 35. i Ioh. IV, 21), animorum coniunctionem vocationis nostrae partem praecipuam faciunt (Eph. IV, 1. 3. 4.), atque adeo clare ponunt decreuisse Deum per I. C. inimicitias inter gentes nobilissimas, a longo tempore stabilitas, tollere, futuris praecauere (Eph. II, 14. 15. 16.)

Sed sicut haec omnia ex mox dicendis multo clariora, cum euentus maxime edocere debeat, quid Deus etiam in hoc genere obrinendum sibi proposuerit atque supra hunc sapere velle hisque contentum esse nosse, quae ex ipsis scripturarum *ἑρμηνεύσις* pateant, modestiam certe Theologi minus decere videatur.

Itaque proxime hoc agendum erit, ex quo pateat, neque per Iudaicam neque multo minus Ethnicorum religionem hos quinque fines impetrari potuisse. In Ethnicorum quidem cultu vix necesse est, post Apostolum etiam, Rom. I, 24 sqq. dicere, omnem illum apparatus dierum festorum, sacrificiorum, lotionum, lustrationum et sic porro ita longe abfuisse a perfectio-

ctiore nostro a Deo prouiso, vt potius omnia diuini Numinis maiestatem laederent, hominem liberalem turpi torpore, quemadmodum seruili tremori, traderent, plus nocerent, quam prodesse; atque infinitas inimicitias et rixas inter diuersos populos parerent. Soli Aegyptii satis constat, in quot capita quoad externum cultum diuisi fuerint, in hoc vno pares, quod omnes tamen mirifice insanirent. Quin adeo ipsi sapientiores eum abhorreere cogebantur, vt ex tot *Pythagorae*, *Platonis* et discipulorum vere aureis sententiis intelligitur. Atque hos quidem Iudaei haecenus superabant, quatenus per varios ritus animum cogitatione rerum sublimiorum exercere edocti erant, hisque ex destinatione diuina certa aliqua significatio adiuncta erat, quemadmodum locum hunc accuratissime illustrauit Auctor epistolae ad *Hebraeos*. Vt itaque si proposito diuino conuenienter obseruarentur, Deus vere celebraretur atque etiam animus tum agendo tum fruendo aleretur. Sed ita tamen semper huic colendi Deum modo primum ad perfectionem vtrumque hoc deerat, vt nimirum neque extra terram Canaan, quin imo in multis ne quidem extra Hierosolymorum urbem et templum in hac extructum, peragi posset, neque ad vniuersam hominum multitudinem in vnam societatem arctius cogendam idoneus esset: Deinde in se sumtus neque ipse excellentissimo Numini conueniens erat et agnoscenda potius in eius institutione *συγκαταθεσις* quaedam diuina, ex qua aliquandiu quasi de iure suo remittere aliquid decreuerat Deus. Vnde etiam sedulo cauebatur per Prophetarum studia, ne vulgus existimaret mere externas ceremonias Deo placere posse, atque toties ad maiora, vt sunt sanctitas animi, vitae totius modestia, morumque probitas, populus renocabatur, quoties inanis fiducia illarum iustus timor esset, adiuncta expressa significatione, quam parum insit in his ceremoniarum studiis, quod Numen supremum dece-

deceat; Quod multis scripturarum locis confirmare vel-
le, esset profecto totum V. T. exscribere: cf. tamen
Hymnum L. Est tandem neque hoc obscurum per vni-
uersam *οικονομιαν* Mosaicam ingenuae hominis erga De-
um reuerentiae, tanquam filii erga Patrem, adeo non pro-
spectum fuisse, vt potius quicquid ex eius praescripto
ageretur durum seruitium esset, aut certe infantum tyro-
cinium, a quorum latere numquam seuerus oeconomicus at-
que praeceptor discedit, vtraque comparatione ab ipso
Apostolo instituta Gal. III, 23. 24. 25. IV, 1. 2. 3. 7.

Transeamus itaque mox ad Christianorum cultum
εν πνευματι et *αληθεια*, vt hoc magis luculenter pateat,
in hoc omnia sapientissime coniuncta reperiri, quae ante
probauimus Deum in instituenda religione sibi proposu-
isse. Quaeramus ergo primum, quae tandem illa omnia
sint, quae hoc cultu ex ipsius Seruatoris, atque Apostoli
eius interpretatione contineantur. Nimirum, si recte
memini, totius hominis confirmatio ad aeternam legem
Dei hac vna *προσκλησει* comprehenditur, vt nunc ante
omnia intelligendo cogitando volendoque id potissimum
quaerat, quod perfectionibus diuinis consentaneum, sive
ipsum atque proximi felicitati verae conueniens sit; atque
deinceps per necessariam consecutionem omnia membra
corporis ad hoc moderamen dirigat. Huius itaque erit a-
dorationis quasi basis animus ita corroboratus, vt de Deo
libenter secum commentetur, providentiae eius omnia,
sperando, gratis agendis, precibus faciendis, tribuat, ef-
fusissimo gaudio in Deo suo perfundatur; omnibus dein-
de bene cupiat, libenter occasiones alios iuuandi sibi pro-
spiciat, de oblati impense gaudeat; sibi praeterea impe-
rare studeat quouis modo et in quacunque tempestate;
atque huic demum fundamento firmiter iacto quasi aedi-
ficium oculis parens superstruetur membrorum corporis
compages tota ad sanctos animi recessus patefaciendos

composita. In quo quidem affirmando non verendum est, ne iudicio nostro labamur, ad perpetuum quippe renorem librorum sacrorum N. T. facto. Etenim in his non modo sanctimonia animi eiusque renouatio, seu figurato verbo, regeneratio, sexcenties inculcatur, vt videas omnia ab ipsa pendere; verum vnice etiam *cordis* circumcisio, lotio et purificatio *animi*, sacrificia *laudis*, *obedientiae*, *amoris*, *beneficentiae* et vno verbo *vitae* ad praescriptum diuinum *compositae* vrgentur, cum aperta asseritione ex his vnice in posterum, verum Israelitam, ingenuum adoratorem, aestimandum esse (Rom. II, 28. 29. Ebr. X, 22. 2. Cor. VIII, II. I. Ioh. III, 3. Ebr. XIII, 15. Matth. IX, 13. Marc. XII, 33. Rom. XII, 1.) vt pateat; omnia *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* perfici debere. Neque etiam ignoratur vniuersam doctrinam Euangelii propterea *πνεῦμα* dici atque hoc modo vel cultui ceremoniali Iudaeorum tanquam *σῶζον* (Gal. III, 3.), vel decalogo tanquam *γραμμάτι*, *primis elementis* morum doctrinae *lapidibus inscriptis* (2 Cor. III, 6.), opponi. Sed enim si haec vera indoles est adorationis a D. N. commendatae, vti est omnino, cui amplius obscurum esse possit, omnia in eam cadere, quae ante diximus et per se longe abfuisse ab Ethnicorum religione, et in Iudaeorum cultu ex consilio diuino non debuisse adesse. Hic profecto nihil, quod maiestati diuinae minus conueniens sit, vbi Spiritus perfectissimus spiritu quoque adoratur! Hic omnes liberi sumus a molesta seruitute operis quotidie certis horis ad certum formular cum corporis etiam fatigatione peragendi (Gal. IV), omnes filii! Hic porro recte sentiendo atque agendo corporis robur et multo magis animi quies crescit; abundamus gaudio, spe, fiducia in Deum, vti magis abundanter Patrem benignissimum mente pura vitae sancta colimus: (Rom. XIV, 17)! Haec illa adoratio ad nullum locum adstricta, nulli personae minus apta, temporis

poris nullius impedimentis obnoxia; in quocunque enim loco *spiritum nostrum* nobiscum circumferimus, ut Deum, proximum, cogitare, illum laudare, huic bene precari et sic porro possimus; *omnes* hunc spiritum habemus, pauperes aequae atque diuites, princeps uti subditus eius; tempus facile nullum, quo non aliquid boni siue cogitare, siue serio velle, siue etiam externa actione perficere possimus! Nullae denique in huius adorationis forma vni prae altero praerogativae tribuuntur, unde odia et rixae societati perniciose oriri possent, quin adeo studium de omnibus quouis modo bene merendi, tanquam praecipua pars eius, inculcatur, omnesque sine discrimine sexus, vitae generis, populorum, admittuntur, ut fratres (Col. III, II). Quomodo hic non omnia ad Dei gloriam, hominis decus atque etiam utilitatem, opportunitates nostras in exequendo cultu divino, et societatis denique universae emolumentum conscientia reperiantur!

Sed enim quis audeat ad hunc Deum libere accedere conscientia malefactorum oppressus? Unde hic solida illa atque firma animi fiducia, si terror atque tremor me peccatorem invadant et totum occupent? Atqui hoc recte quaeris! Itaque etiam diximus, I. C. non solum illi cultui excellentiori praedicando, sed etiam vni pro omnibus sacrificio perpetuae virtutis offerendo, a Deo destinatum fuisse; atque hoc alterum, ne quis inopsterum siue necessitatem, siue excusationem inanes et nullum solatium firmum afferentes ad expianda peccata caerimonias excogitandi (Ebr. IX, 14) sibi relictam crederet. Docuit enim profecto omnium temporum usus, hominem per se proclivem esse ad remedia reconciliationis cum Deo exquirenda, et nunquam constanti erga Deum fiducia uti posse; semper recurrere cogitationem anxiam, quo demum modo Numen summum placabo? Mich. VI, 6. Unde adeo ex hac potissimum sensum cuiusvis afficiente
cogi-

XVI

cogitatione necessitatem sacrificii I. C. expiatorii aduersus eos tuendam existimem, qui siue omnem satisfactionem negare, siue tamen non ad omnes eam pertinere dicant. Nam etsi iis sapientiam suam non inuideo, qui ex ipsis diuinis perfectionibus eam stabilire sciunt, tamen huius nostrae demonstrationis certitudinem cum quisque suo sensu experiri possit, eandem etiam ad vincendum longe commodiorem atque aptiorem esse credimus. Itaque, vt pauciores colligam, ne tu peccator quisquis sis et quocumque in loco terrarum viuas, conscientia malefactorum a cultu *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* reuocaris, cum firma fiducia ad Deum accedere omniaque ab hoc Deo tanquam filius sperare possis, en! propterea tibi I. C. praedicatur, qui vno sacrificio omnes expiauit, vt nullis amplius opus habeamus (Ebr. X, 14.) per quem nunc omnes liberum ad communem Patrem accessum habemus (Eph. III, 12.) et quidem *ἐν ἐν πνεύματι* (Eph. II, 18) h. e. *communi eum colendi modo nobis proposito*, vt sunt laudes Dei, preces, gratiarum actiones, et sic porro.

Sed cogenda est oratio et vno adhuc verbo id quoque persuadendum, quod tertio loco posuimus in his, quae D. N. ad stabiliendam religionem *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* instituerit, cum ante docendo et patiendo eam firmasset. Pugnetne igitur vsus baptismatis atque S. coenae cum hoc Christianorum cultu, quemadmodum multorum ab omni tempore existimatio fuit! Vnde vero? Et quidni etiam hoc videndum sit, cum homo corpore quoque constet atque externi eius sensus nunquam otiosi sint, hos etiam vtiliter occupandos esse in exercitio religionis, vt neque abducant animum ab officio, neque is plane eorum adiumentis careat. Et quemadmodum rituum multitudo animum obruit atque vim eius in agendo impedit, ita profecto iidem si sint simplices, pauci, innoxii et ad intelligendum apti, eum mirifice alunt atque

con-

confirmant. Quae omnia cum verissime in vtramque sacram institutionem D. N. cadant, isque praeterea bonorum spiritualium conferendorum etiam vim iis inferuerit, nemo sane esse debebat, qui non gratissimo animo haec nutrimenta efficacissima cultus nostri πνευματικου et ἀληθινου reciperet.

Atque esset nunc locus hic proprius illa multa ad hanc indolem religionis Christianae in examen vocare, quae ab omni tempore de iure sabbati Christianorum, ceremoniarum publicarum inter Christianos decore et honorum adiunctis reliquis in vtramque partem disputata sunt. Neque etiam alienum ab hac disputatione vniuersa foret in Maiorum laudes excurrere, qui operosam religionis professionem externam, barbaris seculis stabilitam, cum omni pompa lotionum, pergrinationum, donationum, sacrificiorum Missaticorum etc. magno cum animo reprehenderunt, vt nobis posteris libertas in Christo nostra restitueretur. Sed temporis nimirum angustia prohibemur, et est praeterea haec omnis disputatio fere exhausta in libris nostris communibus, et quod sigillatim ad illam de obligatione Sabbati nobis etiam Christianis reuerenda, quaestionem attinet, per *Lutheri* iudicium in *Catechismo maiori* (cf. Corpus doctrinae Iulium p. 695. sqq.), nihil relictum, quod amplius dici possit. Itaque etiam obiter omnium disciplinarum studiosis illud vehementer commendamus, Theologiae quidem, vt discant, quomodo sine superstitione tuenda sit religio dici Solis, liquarum vero, vt eam ipsam religionem non ita fastidiosam, vt aliquando fit, contemnunt, cum, si ab vna parte Paulus noluit Christianum hominem vlli externae in cultu diuino ceremoniae *superstitiose* alligari (Col. II, 16.) *Petrus* etiam ab altera, seuera praeceptione cauit, ne libertate nostra ad contemnendum salubria instituta, proximi conscientiam laedendum, nobis ipsis opportunitates sanctas

C

prae-

XVIII

praesudendum aburamur (1. Petr. II, 16.). - Hoc itaque obiter. Illud vero ob argumenti vicinitatem, et inprimis Sacrorum instantium sollemnitatem, non intactum relinquere possumus, patere nimirum ex vniuersa ratione cultus Christianorum, quam paucis illustrauimus, in nobis nihil admodum esse, quo apti reddamur ad hunc cultum perficiendum adeoque in eodem neminem auxiliis Spiritus S. carere posse. Atque haec si dicimus, non ea modo praesidia intelligi volumus, quibus occasiones ad recte sentiendum agendumque Deus nobis prouider, contrarias subtrahit iisque impedimenta obicit, et quae reliqua eiusmodi sunt a Theologis in actibus *paedagogicis* numerata, (etsi neque haec in fortuitis negligenter ponenda sunt Act. VIII, 27. sqq.); verum id maxime cogitamus, quo fit, vt cum effectu oblati opportunitatibus vramur, et non solum ornatu hominis Christiani, vera animi vitaeque pietate illustris, delectemur, sed eundem etiam ipsi induamus, semelque indutum non facile iterum abiiciamus aut pederentim exuamus. In hoc nimirum assequendo sensus ipse quemuis doceat, quam parum possumus, et omnes ii toties nihil tale cogitantes contenti, qui toties sola externa specie virtutis contenti (*simulacra virtutis* vt Cicero inquit) imbecillitatem suam praetendunt, ignauiam deprecantur.

Vos itaque, Ciues Amantissimi, hoc tanto duce, vocationis Vestrae memores, hos dies publice celebrandis donis Spiritus S. destinatos, peragite? Experiamini quatenus in veris adoratoribus Dei numerandi sitis! Circumspicite quisque Vobis opportunitatem, qua liceat sinceri cultoris supremi Numinis personam tueri! Et largiter puto, eas suppeditat vestra vita Academica, magnam *πνευματος* portionem requirens; si pauper sis, vt tamen tutelae diuinae suauiter acquiescas et omnia, quae tibi profint, cum fiducia a Deo expectes; si abundes pecunia,

nia,

nia, vt ne eadem ad luxum et in perniciem corporis vti iacturam temporis abutaris; et cum semper tamen in iuuenili aetate flexibili admodum constitutus sis, vt a tot tantisque vitiis tibi caueas, ad quae omni tempore inciramenta plurima fallacia et exquisita etiam adsunt. Curate itaque, vt nunquam animus his omnibus superior vobis desit, renouato his diebus in precibus faciendis ardore Spiritum S. adiutorem vobis expetite, atque hoc modo Apostolicum praeceptum (Eph. V, 18.)

constanter exequimini, πληρουσθε ἐν πνεύματι.

P. P. in Acad. Iul. Carolina a. d. VI. Iunii,

MDCCCLXVII.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

AB: 153990

ULB Halle 3
004 327 640

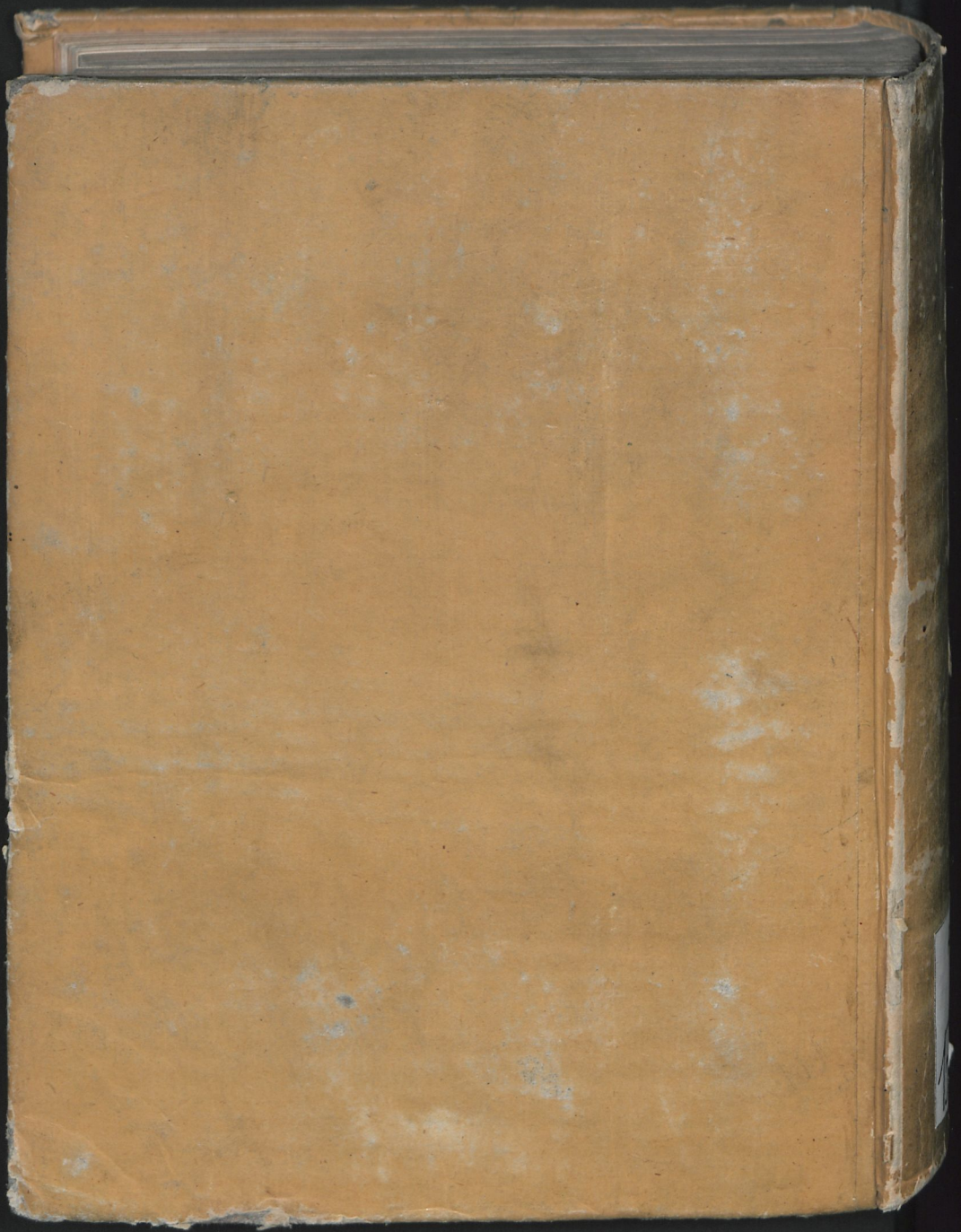

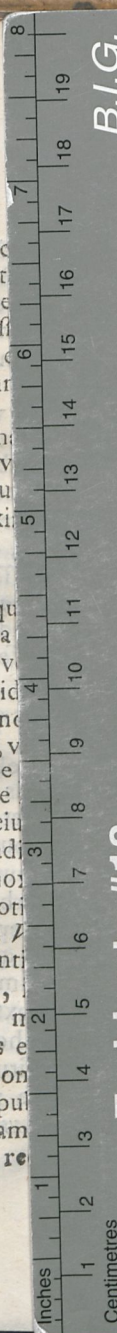
sb.

v. 18

R

B.I.G.

Black 3/Color White Magenta Red Yellow Green Cyan Blue

Farbkarte #13

2

VERA RELIGIONIS
PER SPIRITVM S. MODERANDAE
INDOLES

IN
SACRIS PVBLICIS
PENTECOSTES CHRISTIANORVM
A. C. N. MDCC LXVII.
CIVIBVS ACADEMICIS
COMMENDATA.

HELMSTADII
X TYPOGRAPHEO VIDVAE SCHNORRIAE.

